

Listina základních práv a svobod a právo na příznivé životní prostředí

RNDr. Josef Kapitán, Ph. D.

24. dubna 2026

Historický kontext

- Genesis 2,15: „**Hospodin Bůh vzal tedy člověka a usadil ho v zahradě Edenu, aby ji obdělával a chránil.**“
- Stockholmská konference OSN (1972) poprvé formulovala právo na příznivé životní prostředí.
- V ČR zakotveno ústavně:
 - Listina základních práv a svobod
 - Ústava

Aktuálnost tématu

- Ochrana životního prostředí nyní ohrožována především ze strany zelených ideologií
- Selhávají kontrolní mechanismy
- Příklad: Návrh akceleračních zón (duben 2026)
- Pomocí žalov jsou prosazovány jinak neprosaditelné politické kroky (klimatická žaloba, ...)

Listina základních práv a svobod (uvozená ústavními zákony 23/1991 Sb., 2/1993 Sb.)

Preambule

Svrchovanost přirozeného zákona.

Článek 1

Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.

Článek 2

- (1) Stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání.*
- (2) Státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.*

Článek 11 odst. 3

Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.

Článek 35 a 41

Ustanovují právo na příznivé životní prostředí.

Čl. 11 odst. 3 Listiny – vlastnictví a životní prostředí

Hlava druhá Listiny - LIDSKÁ PRÁVA A ZÁKLADNÍ SVOBODY

Oddíl první - Základní lidská práva a svobody

Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.

Význam ustanovení

- Zakotvuje sociální funkci vlastnictví – vlastnictví zavazuje.
- Výslovný zákaz poškozování přírody a ŽP výkonem vlastnického práva.
- Umožňuje omezení vlastnického práva z důvodu ochrany ŽP zákonem.

Vztah k čl. 35 Listiny

- Čl. 11/3 doplňuje čl. 35 z pohledu vlastníka – stanoví limit vlastnického práva.
- Čl. 35 chrání jednotlivce vůči státu i třetím osobám; čl. 11/3 klade povinnost přímo vlastníkovi.
- Judikatura ÚS: ústavní základ pro veřejnoprávní regulaci (územní plánování, EIA, IPPC).

☒ Článek 35 Listiny základních práv a svobod

Odst. 1

Každý má právo na příznivé životní prostředí.

Odst. 2

Každý má právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů.

Odst. 3

Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.

Článek 41 odst. 1 – meze vymahatelnosti

Práv uvedených mj. v čl. 35 je možno se domáhat pouze v mezích zákonů, které tato ustanovení provádějí.

Co to v praxi znamená?

- Právo na příznivé ŽP není přímo žalovatelné jako samostatný ústavní nárok.
- Je nutná existence prováděcího zákona – z. o ŽP (č. 17/1992 Sb.), z. o ochraně přírody (č. 114/1992 Sb.), EIA (č. 100/2001 Sb.), ale i Zásady územního rozvoje (krajské regulace) chránící životní prostředí, atd.
- ÚS (nález 5. 11. 2025): absence klimatického zákona = chybí prováděcí úprava pro mitigaci emisí.
- Závěr: realizace čl. 35 v oblasti klimatu vyžaduje aktivní zákonodárnou činnost.

Ústava ČR (úst. zákon č. 1/1993 Sb.)

Preambule

Občané se hlásí k odpovědnosti vůči budoucím generacím a k ochraně přírodního bohatství.

Článek 7

Stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství – objektivní ústavní hodnota.

Článek 10

Mezinárodní smlouvy o lidských právech mají aplikační přednost před zákonem (vstupní kanál pro EÚLP).

Článek 112

Definuje ústavní pořádek – Listina je jeho součástí.

Mezinárodní zdroje Listiny – dokumenty OSN

Všeobecná deklaráce LP (1948)

Základní inspirační kámen – čl. 3, 7, 25.

Pakt o občanských a polit. právech (1966)

Předloha hlavy druhé, oddílu prvního Listiny.

Pakt o hosp., soc. a kult. právech (1966)

Klíčový zdroj čl. 35 – čl. 11 a 12 (zdraví, živ. úroveň).

Stockholmská deklaráce (1972)

Ideový předobraz čl. 35 – poprvé právo na příznivé ŽP.

ESLP – environmentální ochrana přes články Úmluvy

Čl. 2	Právo na život	Průmyslové havárie, katastrofy (Öneryıldiz v. Turecko)
Čl. 8	Soukromý a rodinný život	Jádro enviro judikatury – imise, hluk (López Ostra v. Španělsko)
Čl. 6/1	Spravedlivý proces	Odmítnutí meritorně projednat enviro spor (KlimaSeniorinnen)
Čl. 13	Účinný prostředek nápravy	Neexistence vnitrostátního opravného prostředku
Čl. 1 Prot. 1	Ochrana majetku	Znehodnocení nemovitostí enviro zásahy

Pozitivní závazky státu dle judikatury ESLP

1

Přijmout adekvátní
právní rámec

2

Zajistit přístup
k informacím

3

Zajistit účinný
přístup k soudu

4

Skutečně rámec
vymáhat v praxi

Stát je odpovědný za enviro škody soukromých subjektů, pokud nesplnil své pozitivní závazky – nepřijal přiměřená opatření k prevenci.

Procesní cesta při ochraně životního prostředí

1	Správní řízení	EIA, IPPC, územní řízení + opravné prostředky	spolky – ŽP
2	Správní žaloba	Krajský soud. Žaloba dle § 65 / § 79 / § 82 s. ř. s.	osoby – při přímém zásahu do práv
3	Kasační stížnost	Nejvyšší správní soud	
4	Ústavní stížnost	Ústavní soud – čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy	
5	Stížnost k ESLP	ESLP. Do 4 měsíců od rozhodnutí ÚS (Protokol č. 15)	osoby – při přímém zásahu do práv

Nezákonná omezení ochrany ŽP – při nerespektování Listiny selhávají ochranné mechanismy

1

Správní úřady

nerespektování zákona, prosazování teze ohledně svrchovanosti úřadu
nerespektování zákona, nerespektování ústavního zákona, rozhodování podle nepsaných pravidel („*právo přeje bdělým*“, „*presumpce správnosti rozhodnutí úřadu*“, „*legitimní očekávání podnikatele*“, ...)

2

Krajský soud

stavění judikatury nad zákon

3

Nejvyšší správní soud

upřednostňování jiných zájmů před zákonem

4

Ústavní soud

nerespektování nepromlčitelnosti základních lidských práv

stavění judikatury nad zákon – nezákonné odmítání stížností
nezákonné zamítání stížností – na základě nedostatečné „intenzity zásahu do ústavních práv“

5

ESLP

Protokol č. 14 – rozhodování samosoudce bez odůvodnění

Větrný park Horní Loděnice

- **úřad:** nezveřejnění informace o projednávání EIA, krajinný ráz řešen jen v k.ú. Horní Loděnice – tvrzení že záměr nezasáhne do krajinného rázu
- **úřad:** nejste účastníci územního a stavebního řízení
- **krajský soud:** nejste účastníci řízení
- **NSS:** možnost dotčení byla prokázána, měli jste být účastníci řízení
- **krajský soud:** účastníci řízení nebyli vůbec vymezeni, celé řízení zatíženo zásadními vadami
- **NSS:** zásah větrným parkem je tak obrovský, že jste měli vědět, že jste účastníci řízení
- **krajský soud:** potvrzení NSS
- **ústavní soud:** jednali jste podle zákona, ale ne podle judikatury, ústavní stížnost se zamítá
- **ESLP:** samosoudce: vaše práva nebyla dotčena, stížnost se zamítá (bez odůvodnění)

Větrný park Jívová

- **OŽP Šternberk:** nesouhlasné stanovisko k zásahu do krajinného rázu (2011)
- **kraj:** nesouhlasné stanovisko k zásahu do krajinného rázu změnil na souhlasné, VP Horní Loděnice už tak poškodil krajinný ráz, že další vrtule nevadí
- **kraj:** závazné regulativy v ZÚR, které vylučují stavbu větrných elektráren v oblasti (2011, 2019)
- **obec:** nerespektování ZÚR, změna územního plánu (2013)

- **stavební úřad:** stavební povolení (svrchovanost úřadu, 2017, 2019)
- **soud:** nezákonná změna stanoviska k zásahu do krajinného rázu, nezákonné vynětí zemědělského půdního fondu

- **soud:** nelegální výstavba aniž by bylo projednáno odvolání (2023)

Větrný park Jívová - pokračování

- **úřad:** znovupovolení po výstavbě (12/2023), stanovisko k zásahu do krajinného rázu není potřeba, ZPF už byl poškozen, tak se nedá nic dělat
- **soud, NSS:** zkrácení lhůty pro žalobu pro některé (jiná práva pro účastníky jednoho řízení jsou OK, stačí když to aprobují soudy), pozdní podání žaloby
- **ústavní soud:** konstatoval legislativní nedostatek, ale práva nebyla porušena dostatečně intenzivně, stížnost se zamítá
- **ESLP:** samosoudce: vaše práva nebyla dotčena, stížnost se zamítá (bez odůvodnění)

Důvody rozvratu ochrany životního prostředí

Potřeba řešit změna klimatu

Zelená ideologie:

Založena na hypotéze ohledně dominantního vlivu lidmi vypouštěným CO₂ na změnu klimatu

Nezávislost na dovozu fosilních paliv

- proč likvidujeme uhelné elektrárny?
- závislost na Rusku nahradíme závislostí na Číně

Důvody rozvratu ochrany životního prostředí

Potřeba řešit změna klimatu

Zelená ideologie:

Založena na hypotéze ohledně dominantního vlivu lidmi vypouštěným CO₂ na změnu klimatu

Nezávislost na dovozu fosilních paliv

- proč likvidujeme uhelné elektrárny?
- závislost na Rusku nahradíme závislostí na Číně

Zelená ideologie – aplikace v ČR

od roku 2010: Velký solární tunel – 700 mld. Kč

3,5% výroby elektřiny ze slunce, 1% z větru (stejný deficit v nákladech na obranu)

od roku 2026: Velký větrný tunel – akcelerační zóny (plán 2000 mld. Kč)

plán 30% z větru, 30% ze solárů

- nemáme technologii pro ukládání elektrické energie v takovém rozsahu
- rozvrat energetiky
- totální devastace životního prostředí

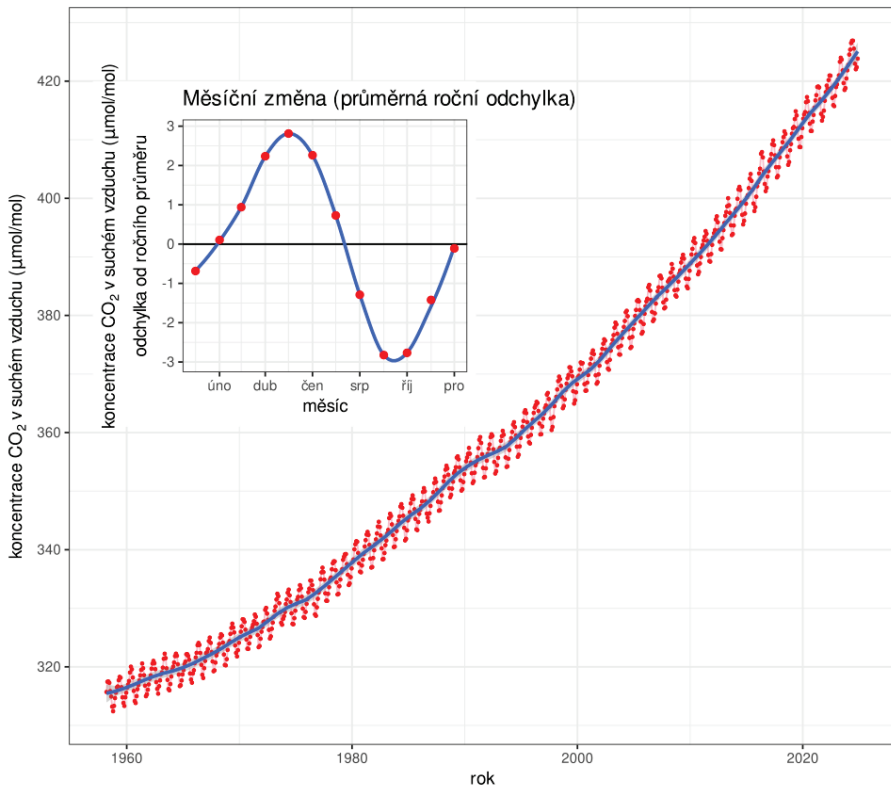
Závěrečné shrnutí

- Pokud se nevrátíme k dodržování Listiny, bude to představovat:
 - brutální devastaci životního prostředí
 - ekonomické ztráty
 - ztráty na životech

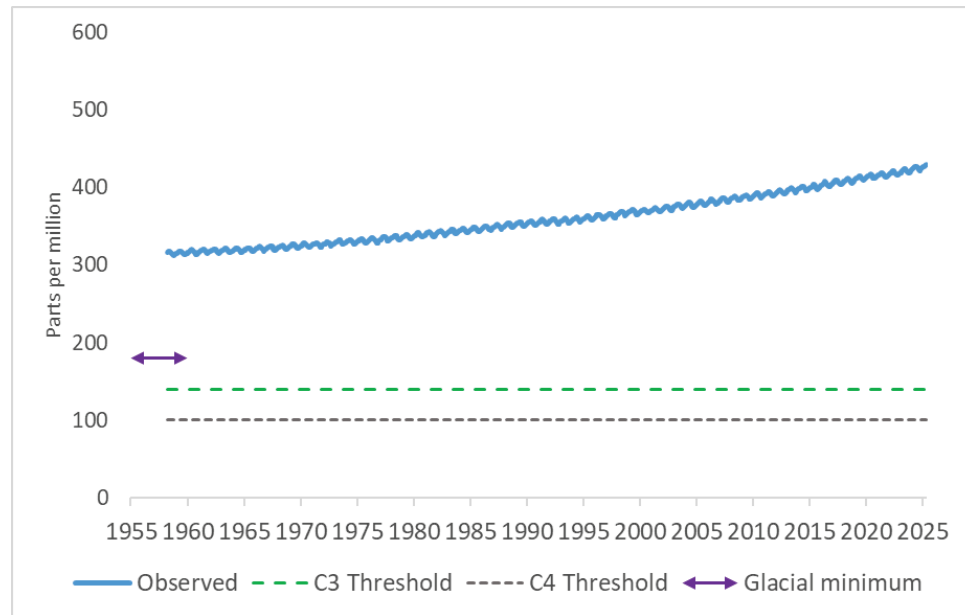
Děkuji za pozornost

Nárůst koncentrace CO₂ 1959-2025

Průměrné měsíční koncentrace oxidu uhličitého
Mauna Loa 1958-2024

data : Dr. Pieter Tans, NOAA/ESRL (<https://gml.noaa.gov/ccgg/trends/>) a
Dr. Ralph Keeling, Scripps Institution of Oceanography (<https://scrippsco2.ucsd.edu/>). Přístupné 2024-12-24
<https://w.wiki/4ZWn>

Prahová hodnota C3: Hladina, pod kterou rostliny C3 začínají odumírat (140 ppm)

Prahová hodnota C4: Úroveň, pod kterou rostliny C4 začínají odumírat (100 ppm)

Glaciální minimum: Minimální úroveň během nedávných zalednění (fialová šipka)

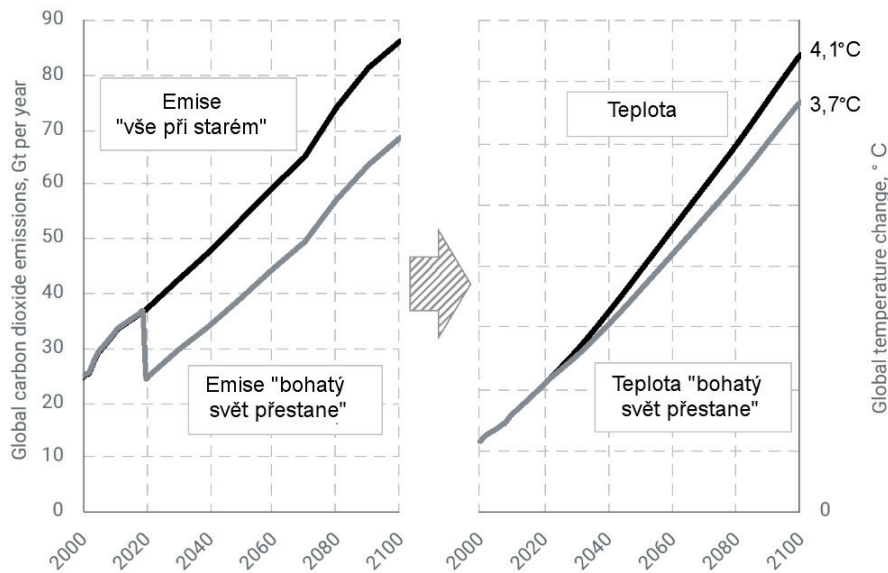
Zdroj údajů o CO₂: <https://gml.noaa.gov/ccgg/trends/index.html>

Jaký je vliv omezení emisí CO₂ na globální povrchovou teplotu?

O kolik °C bude globální povrchová teplota v roce 2100 nižší v případě, že EU dnes přestane emitovat 100% CO₂.

- za předpokladu že modely IPCC jsou správně
- za předpokladu, že zbytek světa nebude následovat příklad EU

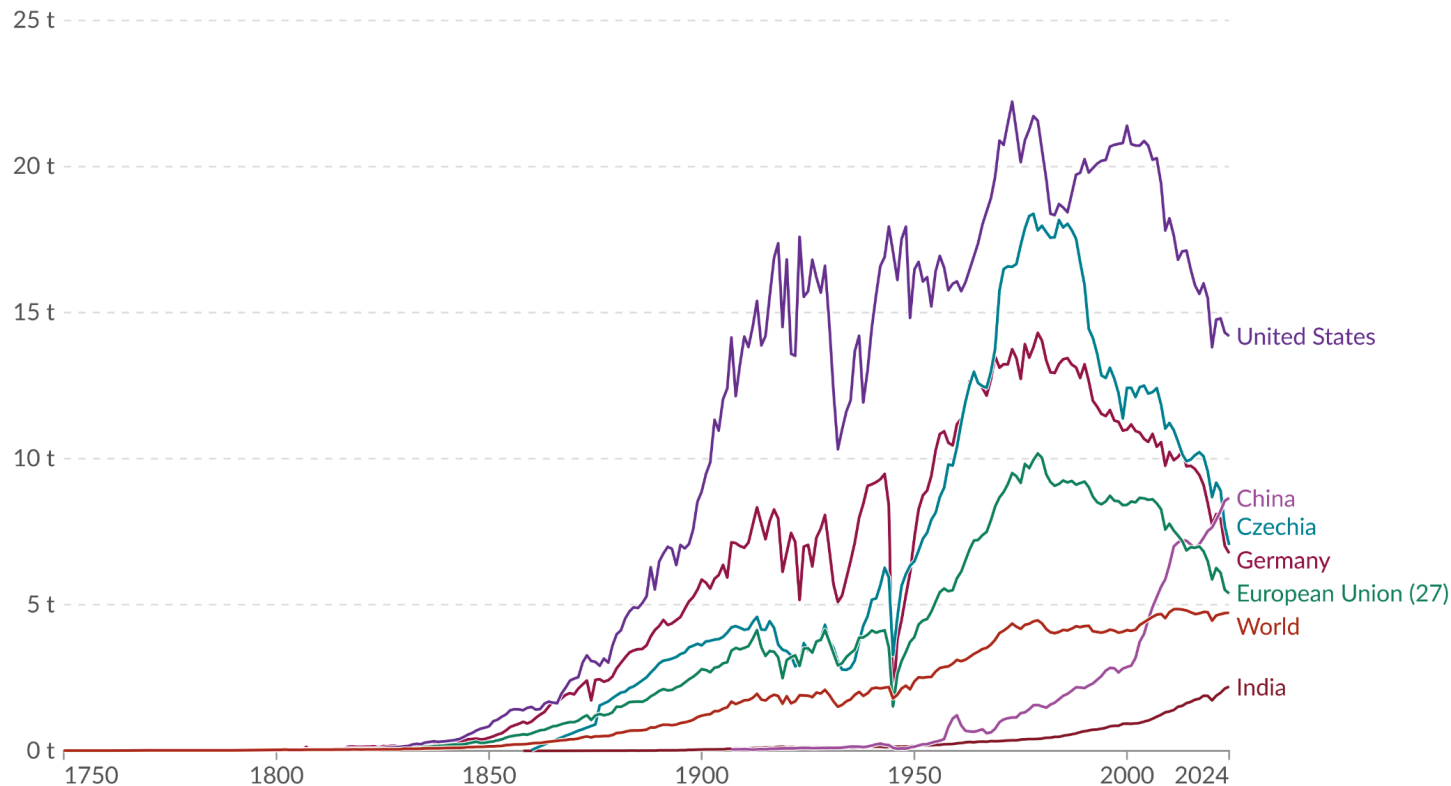
Kolik větrných a solárních elektráren musíme postavit, aby to mělo měřitelný pozitivní vliv na klima?

Emise CO₂ na osobu

Our World
in Data

Carbon dioxide (CO₂) emissions from burning fossil fuels and industrial processes¹. This includes emissions from transport, electricity generation, and heating, but not land-use change².

Čína má větší emise na osobu než ČR, EU

ČR stejné emise na osobu jako Německo, EU nižší

– má smysl přesouvat průmysl do Číny?

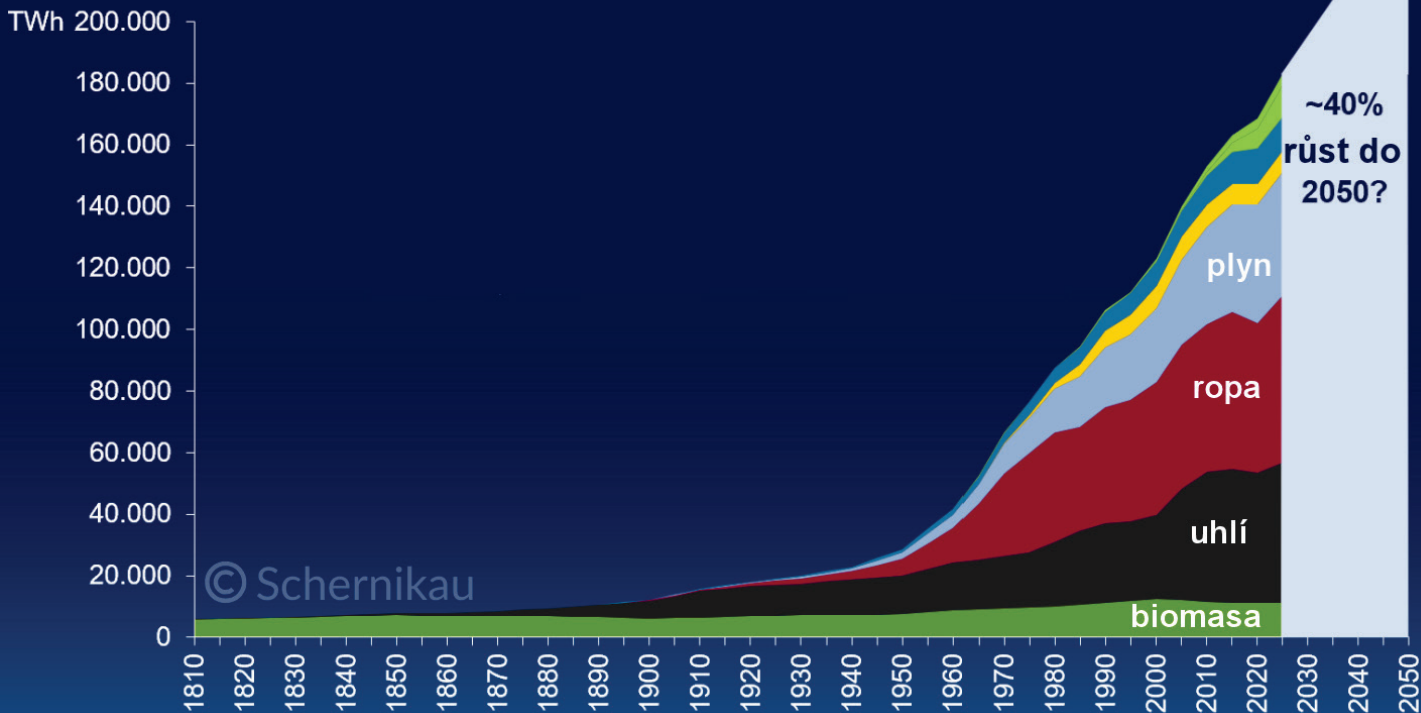
Data source: Global Carbon Budget (2025); Population based on various sources (2024)

OurWorldinData.org/co2-and-greenhouse-gas-emissions | CC BY

200 let primárních zdrojů energie

Růst 2025-2050: cca 40%

cca 20 % růst populace, cca 20% růst spotřeby

~40%
růst do
2050?

vítr / slunce
~3% v 2024

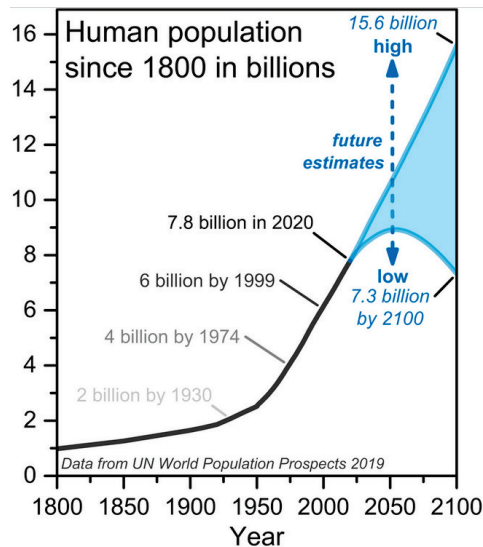
fosilní zdroje
~84% v 2024

- vítr, slunce a ostatní OZE
- jádro
- hydro
- plyn
- ropa
- uhlí
- biomasa

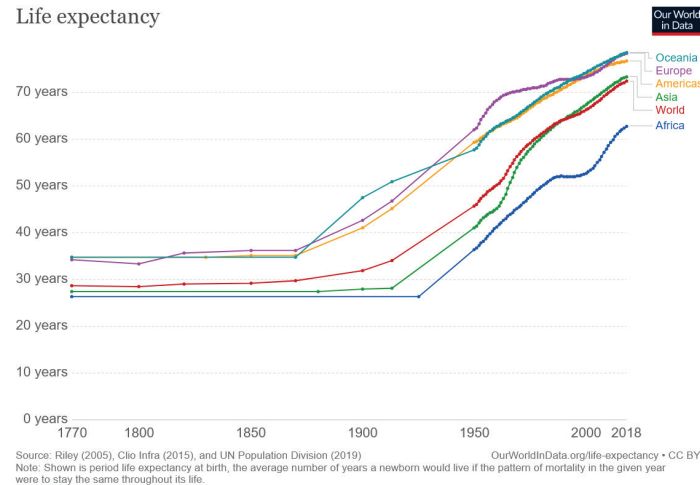
Využití fosilních paliv přineslo za posledních 200 let:

- delší doba života - 3x
- větší populace - 8x
- dostupnost zdravotní péče
- dostupné jídlo, pitná voda
- dostupné služby
- volný čas
- technologický pokrok

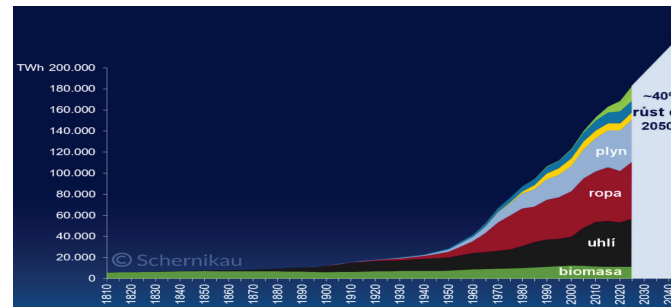
- lepší ekonomická situace
- příznivé životní prostředí (srovnejme dnes a 1990)

Life expectancy

https://en.wikipedia.org/wiki/Life_expectancy

Rychlost energetické tranzice – fosilní paliva přibývají více než OZE

Spotřeba uhlí, ropy a plynu rostla více než 3x rychleji než solár a vítr i v roce 2024

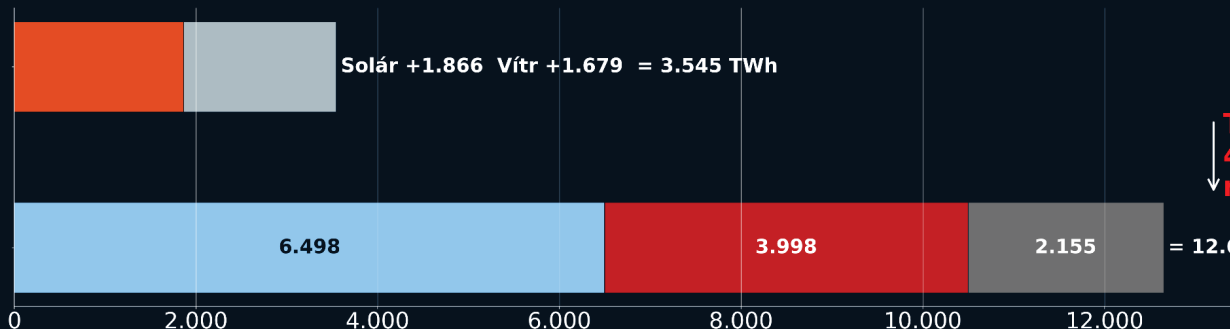
Změna spotřeby globální primární energie v TWh

**růst
2023-2024**

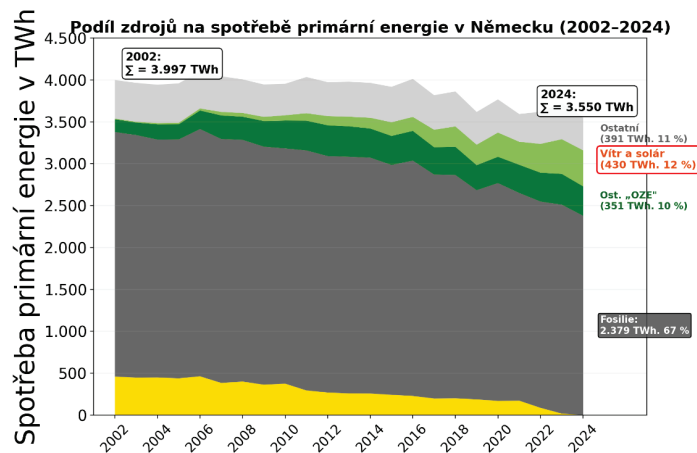
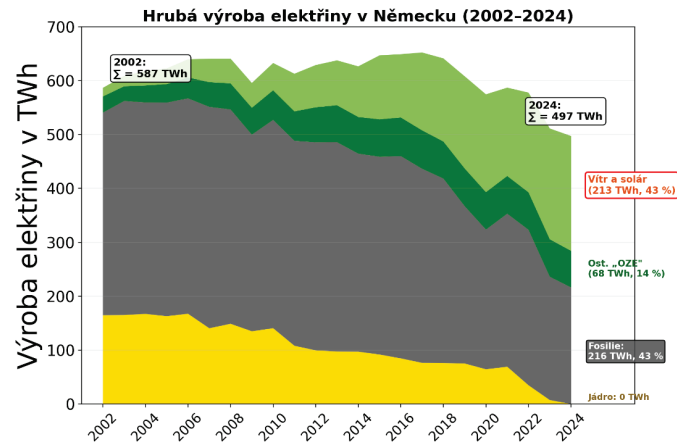
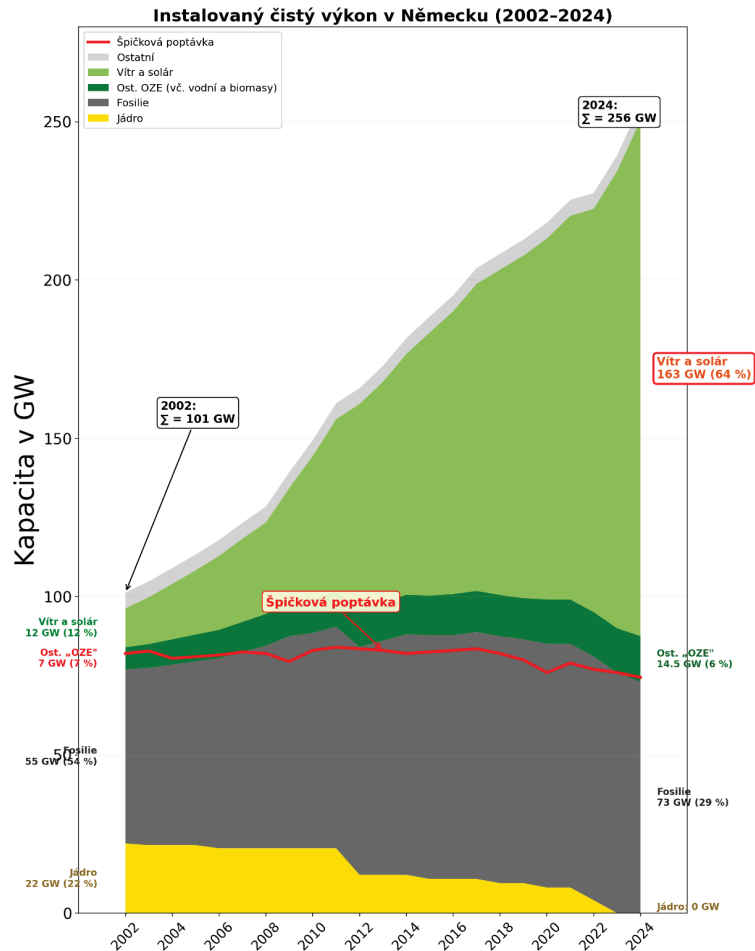
**Více než
3x
rychleji**

**růst
2015-2024**

**Téměř
4x
rychleji**

Problému 1 proměnlivosti / občasnosti dodávek vítr + solár

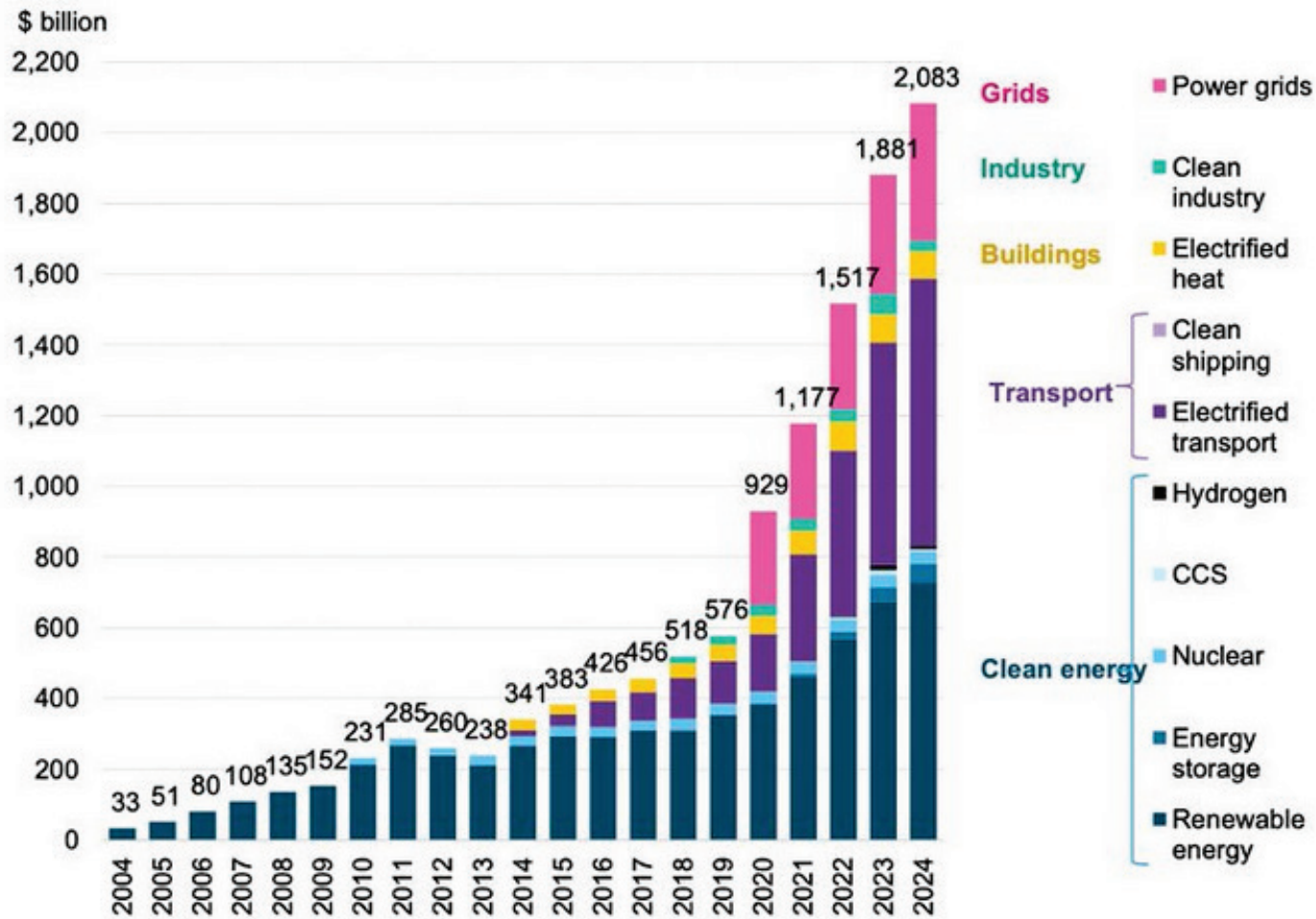

OZE v Německu –

- mizivá náhrada fosilních zdrojů
- export zelené energie do okolních států
- dovoz energie z okolních států při nedostatku

Idea: Schernikau
+ aktualizovaná data

Celosvětové náklady na zelenou transformaci

Celosvětové náklady na zelenou transformaci nyní činí více než 14 bilionů dolarů (14000 miliard \$)

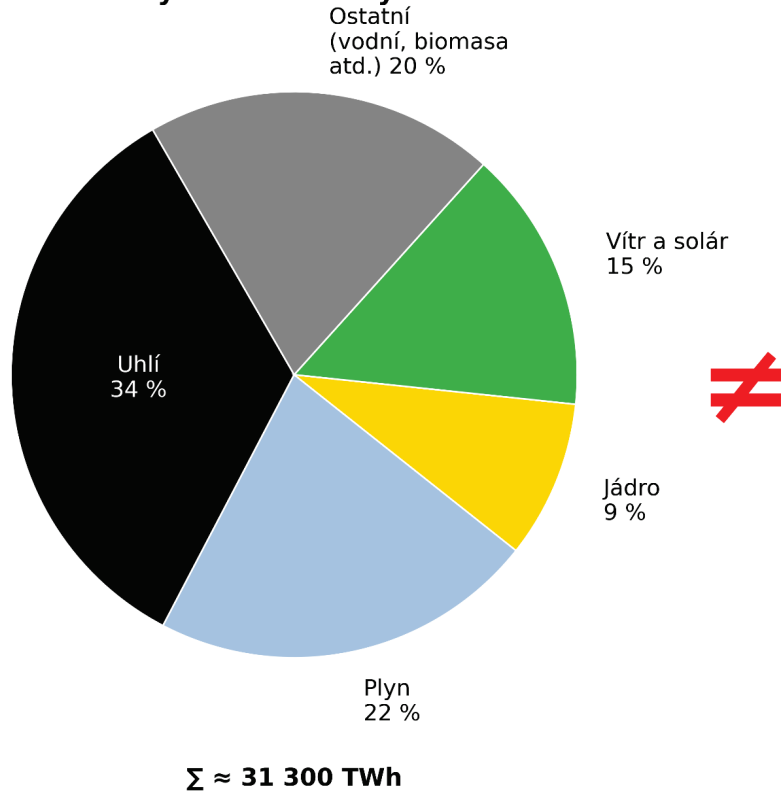
každoročně rostou o více než 2 biliony dolarů (2 % globálního HDP)

což je 105x více než naše výdaje na boj proti hladu

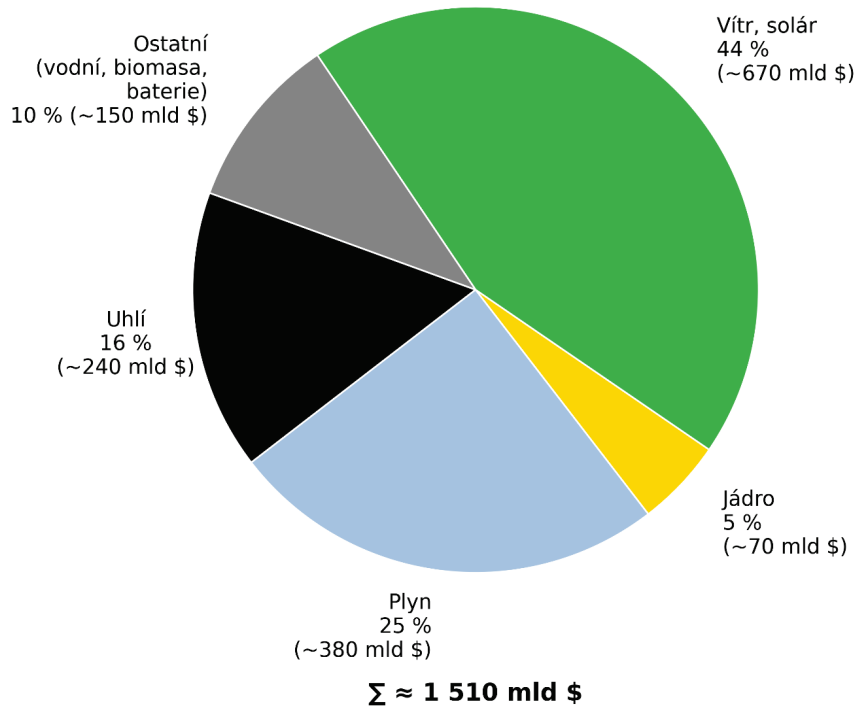
Přesto emise CO₂ dosahují dalšího rekordu.

Investice do výroby elektřiny

Globální výroba elektřiny v roce 2024

Globální investice do energetiky v roce 2024

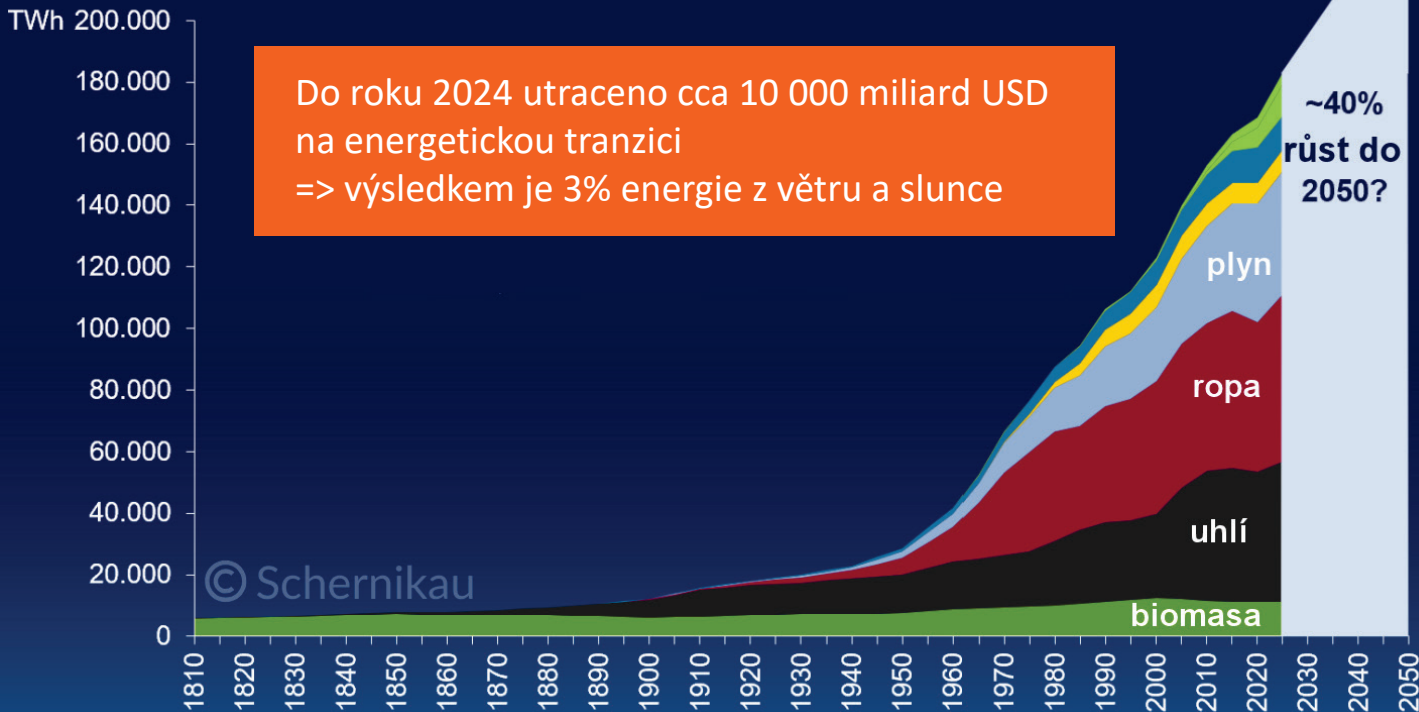

Investice do uhlí jsou ~2,8× menší než do vítr/solár, přitom uhlí dodává ~2,3× více elektřiny

200 let primárních zdrojů energie

Růst 2025-2050: cca 40%
cca 20 % růst populace, cca 20% růst spotřeby

Do roku 2024 utraceno cca 10 000 miliard USD
na energetickou tranzici
=> výsledkem je 3% energie z větru a slunce

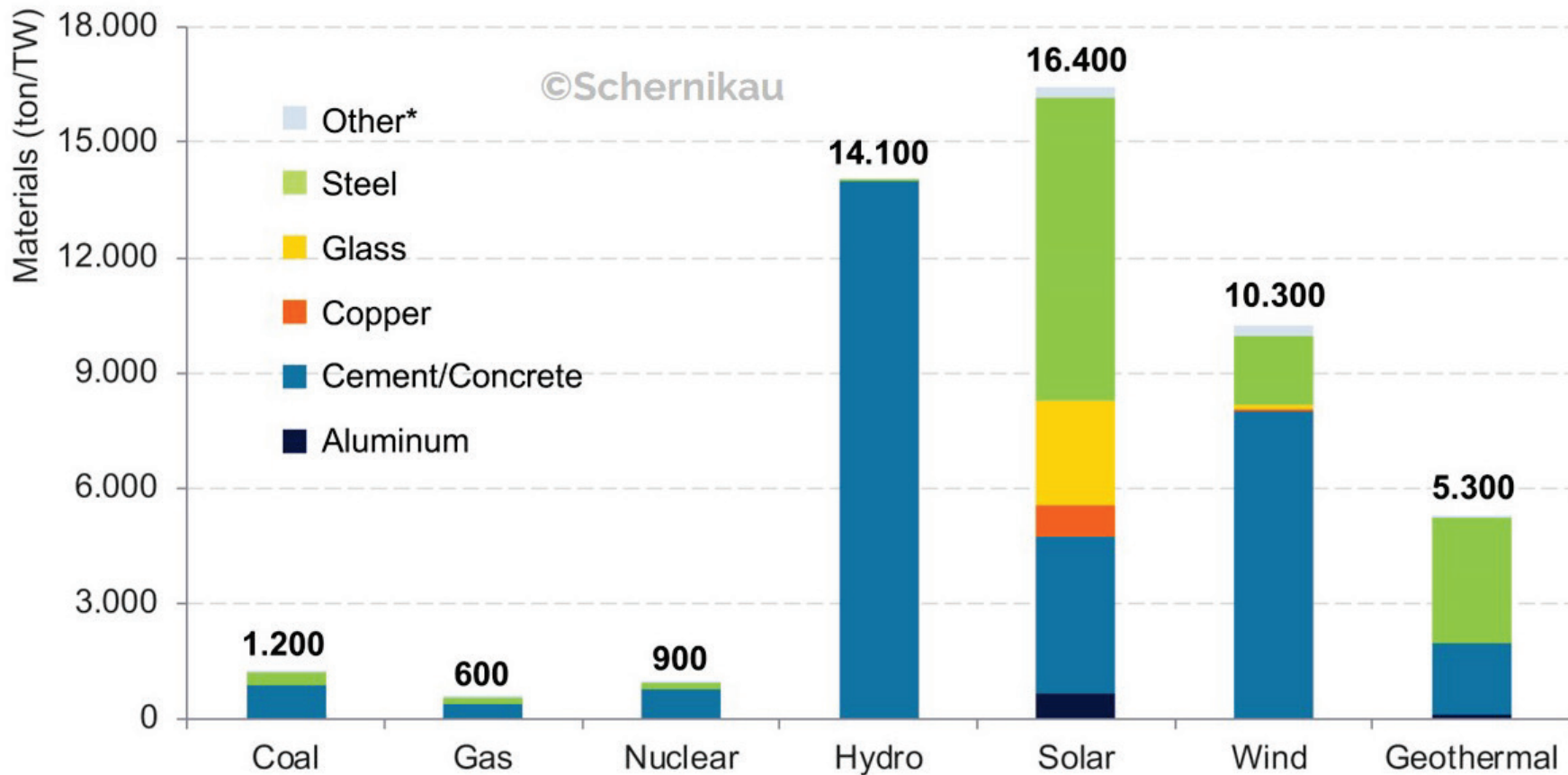
~40%
růst do
2050?

vítr / slunce
~3% v 2024

fosilní zdroje
~84% v 2024

- vítr, slunce a ostatní OZE
- jádro
- hydro
- plyn
- ropa
- uhlí
- biomasa

Problém: Surovinová náročnost (Čl. 7 Ústavy)

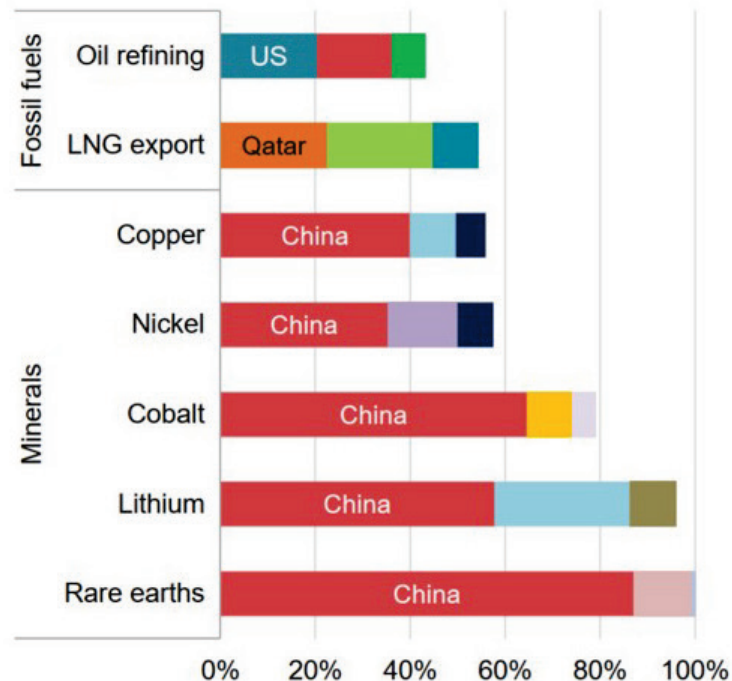
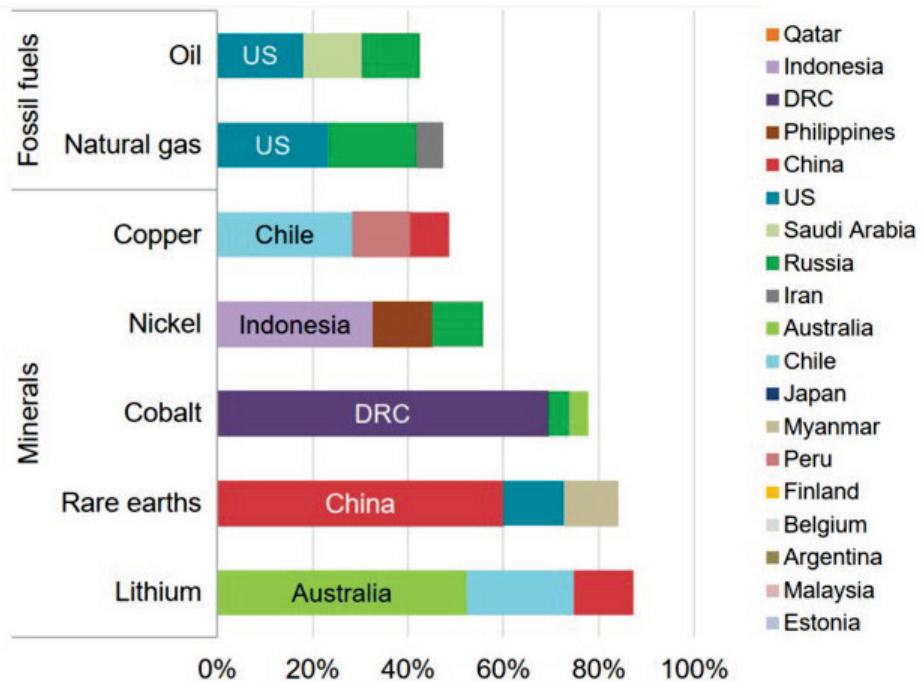

Těžba a zpracování surovin

Extraction

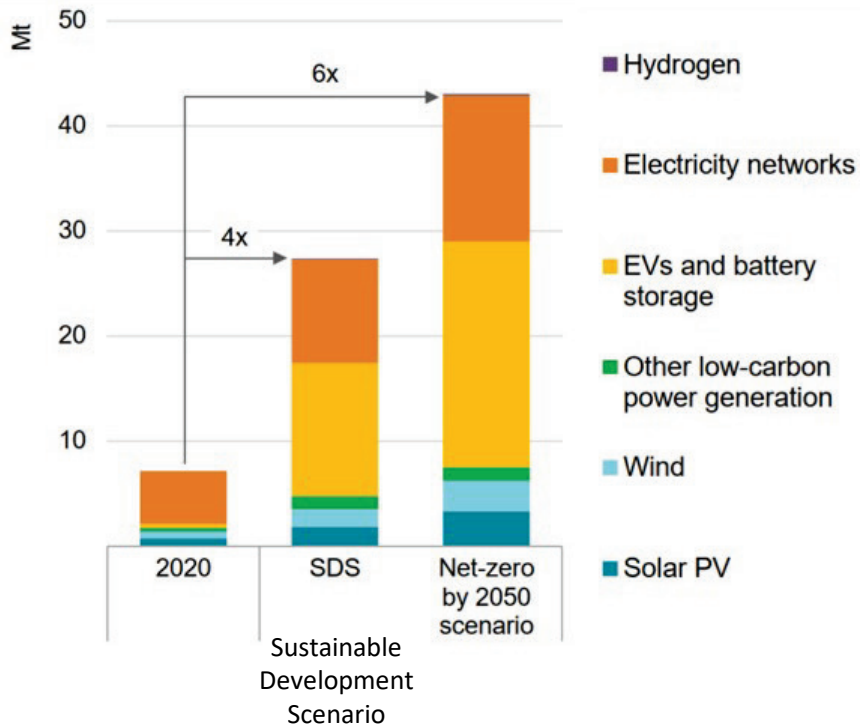
©Schernikau

Processing

Surovinová náročnost

Growth to 2040 by sector

Growth of selected minerals in the SDS, 2040 relative to 2020

